

Globaalse vastutuse jagamine – sisu või silt?

Mida tähendab globaalse vastutuse jagamine?

Tehnoloogia tempokas areng ja lai levik annab üksikisikule üha paremad võimalused olla kursis ühiskonna erinevate probleemidega alates kliima soojenemisest ning keskkonnaküsimustest kuni isesuguste sotsiaalsete muredeni nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil. Teadlikkuse kasv ning elatustaseme tõus on tinginud selle, et **inimesed panustavad üha enam aega ja raha filantroopilistesse tegevustesse**. Sealjuures võimaldab internet inimestel järjest hõlpsamini organiseeruda ning koonduda, et ühiskondlikke muresid koos lahendada. Sellised tendentsid on kaasa toonud ühiskondliku vastutustunde suurenemise ja n-ö alt üles initsiatiivi leviku, kus kogukonnad liituvad erinevate probleemide lahendamiseks kas projektipõhiselt või mittetulundusühingu vormis, ning mis väljendub **vabaühenduste üha suurenevas rollis** ühiskonna probleemide lahendamisel.

Ülemaailmselt on kasvanud erinevate vabaühenduste ning n-ö alt üles **initsiatiivide arv ja mõjukus**. Vabaühenduste vähene formaliseeritus, lihtsamad otsustusprotsessid ning paindlikkus annavad aktiivsetele kodanikele võimaluse panustada riigiga paralleelselt ühiskondlike probleemidega tegelemisse.

Vabaühenduste arv on järjepidevalt suurenenud, rahvusvaheliste vabaühenduste arv kasvas 4620st organisatsioonist 1991. aastal 7628 organisatsioonini 2007. aastal ehk kokku 65% (3). Suurte rahvusvaheliste vabaühenduste liikmete arv on samuti märkimisväärselt kasvanud. Inimõiguste eest võitleva ühenduse Amnesty International liikmeskond on kasvanud kahe miljonini, lisaks on organisatsiooniga seotud veel ligi viis miljonit aktivisti (4), ning 1993. aastal loodud korrupsioonivastane organisatsioon Transparency International on laienenud enam kui 100sse riiki üle kogu maailma (5).

Vastutuse võtmine globaalsete murede eest on järjest enam aktuaalne ka ettevõtete jaoks, kes üha enam töötavad välja nn sotsiaalse vastutustundlikkuse (*Corporate Social Responsibility*) eeskirju, millega võetakse kohustus järgida oma tegevuses rahvusvahelisi inimõiguste, töö- ning keskkonnanstandardeid. Mõningates riikides on sotsiaalne vastutustundlikkus riigi poolt ettevõtetele kohustuslikuks tehtud kas aruandekohustuse või koguni sundusliku rahalise panusega heategevusse. Euroopa riikidest on sotsiaalse vastutustundlikkuse vallas esirinnas olevas Taanis enam kui 250 töötajaga ettevõtetel juba 2008. aastast kohustus avaldada teavet ettevõtte tegevuse sotsiaalse mõju kohta (6). Indias peavad ettevõtted, kelle käive ulatub üle 10 miljardi ruupia (ca 131 miljonit eurot), andma 2% oma kasumist heategevuseks (7). Märkimisväärne on ÜRO ülemaailmne kokkulepe, mis kujutab endast suurimat vabatahtlikku sotsiaalse vastutuse algatust, millega on liitunud ca 9500 ettevõtet enam kui 160st riigist (8).

Võimalused ja väljakutsed

Võimalused

Internet annab hea võimaluse teadvustada noortele globaalseid probleeme juba varases eas, kasvatades seeläbi **teadlikke kodanikke**, kes oskavad teha läbimõeldumaid ja sotsiaalselt vastutustundlikumaid otsuseid ning rääkida kaasa globaalsete murede lahendamise asjus ühiskondlikul tasandil.

Altruismi **positiivset psühholoogilist mõju** uurides on leitud, et inimesed, kes panustavad oma aega ja raha teiste heaks, on reeglina õnnelikumad ning eluga rahulolevamad (3), mis motiveerib üha enam inimesi heategevusele pühenduma.

Vabaühendused on aktiivsete kodanike jaoks **lihtsalt juurdepääsetav platvorm**, kuna nad on madala bürokraatiatasega, paindlikud ning võimaldavad kaasata palju huvitatud isikuid (9), pakkudes erinevatele (ka nõrgematele) ühiskonnagruppidele võimaluse ühiskonnaelus kaasa rääkida, harides kodanikke ning tegeledes ülesannetega, kus riigi panusest jääb vajaka. ÜRO säästva arengu eesmärkide (*Sustainable Development Goals*) saavutamisel on oluline roll valitsustevälistel organisatsioonidel. Samuti on erinevad vabatahtlikkudel põhinevad organisatsioonid, nagu Médecins Sans Frontières, Save the Children, SOS Méditerranée mänginud olulist rolli pagulaskriisiga toimetulekul.

Suured rahvusvahelised vabaühendused on oma tegevuses aina **mõjukamad ning tegutsevad iseseisvalt**, näiteks ei võta Greenpeace vastu toetusi ei valitsustelt, parteidelt ega rahvusvahelistelt riikide ühendustelt. Samas toetavad paljud riigid ning rahvusvahelised organisatsioonid vabaühenduste tegevust, et ka nõrgematel ühiskonnagruppidel oleks eestkõnelejad. Näiteks toetab Euroopa Komisjon European Women's Lobby ühendust, aga ka organisatsiooni Finance Watch, mis loodi Euroopa Parlamendi eestvedamisel selleks, et Euroopa Komisjonil oleks võimalik spetsiifilisi erialateadmisi nõudvate finantsalaste regulatsioonide väljatöötamisel tugineda lisaks pankadele ka erapooletule tarbijate seisukohti arvestavale ekspertarvamusele.

Heategevusel ja sotsiaalse vastutustundlikkuse printsiipide järgimisel on positiivne mõju ka ettevõtetele. On leitud, et **sotsiaalse vastutustundlikkuse** põhimõtete rakendamine toob ettevõtetele ka majanduslikku kasu. UK Small Business Consortium leidis tarbijaid küsitledes, et 88% neist ostaksid kaupu pigem ettevõttelt, kes tegutseb sotsiaalselt vastutustundlikult (10).

Ettevõtete poolt kehtestatud sotsiaalse vastutustundlikkuse eeskirjad kujutavad endast ise-regulatsiooni, mis aitab vältida täiendavate riigipoolsete reeglite (ja ühtlasi halduskoormuse) loomist. Ettevõtete endi poolt kehtestatud reeglid on oluline sõnum tarbijatele ning nende rikkumine on seega seotud suure riskiga, mistõttu ettevõtted, kes on kehtestanud sotsiaalse vastutustundlikkuse reeglid, on motiveeritud neid järgima.

Väljakutsed

Eraisikute annetuste kasv ning vabaühenduste arvu suurenemine ilmes- tab küll inimeste soovi panustada ühiskonna paremaks muutumise, kuid teisalt ei näita see tingimata vabatahtliku tegevuse **efektiivsust eesmärkide saavutamisel**. On uuritud, et arenguabi osutamisel ei ole vabaühendused tingimata efektiivsemad kui riigipoolsed doonor-organisatsioonid ning abi ei anta alati just sinna, kus see kõige vajalikum oleks (11). Probleemiks on ka see, et vabaühenduste tegevuse kohta on keerukam andmeid koguda, mistõttu on nende tegevuse tulemuslikkuse hindamine komplitseeritud. Sealjuures puudub vabaühendustel otsene vastutusmehhanism, mida rakendada siis, kui ühendused oma eesmärgid ei saavuta või nendega koguni vastuollu lähevad.

Tihti heidetakse vabaühendustele ette **vähese läbipaistvuse** rahaliste vahendite kasutamise osas. Nimelt finantseeritakse tegevust tihti riigi või asutuste poolt, kelle sihtidega vabaühenduse eesmärgid ei pruugi ühtida. Seetõttu võib tekkida kahtlus, kas vabaühendused ikka lähtuvad oma tegevuses eesmärkidest, milleks nad ellu kutsuti või on nad sunnitud rahastuse säilitamiseks tegema järeleandmisi. Euroopa Parlamendi poolt läbi viidud uuring Euroopa Liidu eelarvest rahastatud ühenduste kohta näitas, et rahastuse ja tegevuste läbipaistvuse osas on puudujääke, mis teeb ühenduste tegevuse hindamise keeruliseks (12). Seepärast on oluline, et ligipääs riigi toetusele oleks avatud ja läbipaistev.

Rahastusallikate puudumine ja administratiivsed takistused pidurdavad ebademokraatlike režiimidega riikides märgatavalt vabaühenduste tegevust. Seaduse tasandil on välismaist päritolu vabaühenduste tegutsemist oluliselt piiratud näiteks Venemaal, aga ka Euroopa Liidus, kus ilmekaks näiteks on Ungaris vastu võetud seadus, mis oluliselt takistab välisrahastatud vabaühenduste tegevust.

Samuti ei saa tõmmata paralleele sotsiaalse vastutustundlikkuse eeskirjade olemasolu ja ettevõtete positiivse sotsiaalse mõju vahele. Hollandis puuduvad nõuded ettevõtetele seadusandlikul tasandil, pigem tunnustatakse neid, kes on selles vallas häid tulemusi näidanud ning pakutakse rahalisi motivaatoreid (11); samas on viis 100st maailma vastutustundlikumast ettevõttest pärit just Hollandist (12).

Ettevõtete püüdlused näidata enast õilsamana muuhulgas ka sotsiaalse vastutustundlikkuse eeskirjade kinnitamisega võivad paljudel juhtudel kujutada endast siiski [osavat marketingikampaaniat](#), apelleerides inimeste kasvavale teadlikkusele globaalsetest probleemidest, kuna paljuski on sotsiaalse vastutustundlikkuse põhimõtete sisu ettevõtete endi otsustada ning puuduvad ka sanktsioonid juhuks, kui neid eeskirju ei järgita. On küsitav, kas kiirmoekettide taaskasutuskampaaniaid, mis kutsuvad üles tarbimist vähendama, tehakse sellel või vaid imago parandamise eesmärgil, kuna nende ettevõtete tuluallikaks on siiski pideva tarbimise kindlustamine tihedalt uusi tooteid turule tuues.

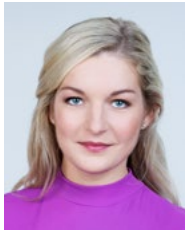
Mõju Eestile

World Giving Index'i kohaselt asetub Eesti 140 riigi seas tagasihoidlikule 118. kohale, olles heategevusliku tegevuse osakaalu poolest ühiskonnas sarnane Venetsueela, Makedoonia ning Gruusiaga (2). Maksu- ja Tolliameti andmetel annetasid eestlased 2015. aastal MTÜdele ja sihtasutustele kokku 31,4 miljonit eurot, mis oli Eesti kõigi aegade suurim annetussumma, samas moodustavad osa annetustest riigi poolt antavad toetused ning see ei näita inimeselt inimesele tehtavaid annetusi. Üldine tendents näitas siiski nii eraisikute kui ka ettevõtete [annetuste suurenemist](#) (annetavate ettevõtete arv kasvas viie aastaga 32% ja nende annetatud summa 21% ning üksikisikutest annetajate arv suurenes 64% ja annetatav summa 60%) (13). Ehkki Eesti kodanikud on alati osa võtnud siseriiklikest heategevuslikest algatustest nagu Jõulutunnel, vähiravifond “Kingitud elu” jt, siis globaalsete probleemide lahendamisse panustamine on eestlaste jaoks siiski pigem kaugel ja võõras teema.

Mis puudutab vabaihenduste tegevust Eestis, siis alates 2014. aastast on [ühenduste arv Eestis tõusnud](#) – 2015. aastal oli Eestis kokku 31 631 mittetulundusühendust (14). Sealjuures on üha enam ühendusi, kelle tegevuses kajastub globaalne dimensioon; arengukoostöö ja maailmahariduse vallas tegutsevaid ühendusi ühendab Eestis MTÜ Arengukoostöö Ümarlaud, kes esindab kokku 31 sellise suunitlusega organisatsiooni. Eestis annab heategevuses ning ühiskondlikus elus osalemiseks hea võimaluse kõrge digitaliseerituse tase, mis suurendab võimalusi ühiskondlikul tasandil kaasa rääkida ning soodustab seega aktiivse kodanikkonna teket (nt heakodanik.ee ja hooandja.ee portaalid). Teisalt näitas USA Arengukoostöö Agentuuri USAID poolt läbi viidud uuring, et ehkki Eesti kodanikuühiskond on Ida-Euroopa ja endise Nõukogude Liidu riikide hulgas elujõulisim, iseloomustab valdkonna arengut tagasimine. Eesti tugevaimate külgedena tuuakse esile kodanikualgatust soodustav tugisüsteem ja vabakonna huvikaitsevõime, nõrkadeks külgedeks on aga vabaihenduste nõrk tegutsemisvõime ja madal majanduslik elujõulisus (15).

Samme [ettevõtete sotsiaalse vastutustundlikkuse](#) arendamiseks on tehtud Euroopa Liidu tasandil. Nimelt kohustab direktiiv 2014/95/EL suuri avalikes huvides tegutsevaid ettevõtteid avaldama oma aruannetes lisaks finants-teabele infot oma tegevusega kaasnevate keskkonna- ja sotsiaalsete mõjude, inimõiguste järgimise, korrupsioonivastase võitluse jms riskide kohta (16). Kuigi direktiiv on üle võetud ka Eesti seadusandlusse, puudutab see kohustus küllaltki väikest hulka ettevõtteid, mistõttu on sotsiaalse vastutustundlikkuse põhimõtete rakendamine valdavalt ettevõtete endi otsustada. Kuna Eestis on levinud eelkõige väike- ja keskmise suurusega ettevõtted, siis on tõenäoline, et seadusandlikul tasandil käiks sotsiaalse vastutustundlikkuse nõuete järgimise ja raporteerimise juurutamine paljudele neist üle jõu.

Autorid

Katre Rugo

Technopolis Group
endine konsultant

Mall Hellam

Avatud Eesti Fondi juhataja

Jari Romanainen

Technopolis Group poliitika-
nõunik, Soome innovatsiooni-
agentuuri Tekes endine nõunik

Kasutatud allikad

1. OECD (2017): [Global Private Philanthropy for Development](#)
2. Charities Aid Foundation (2016): [World Giving Index](#)
3. Roland Berger Strategy Consultants (2011): [Trendcompendium2030](#)
4. Amnesty International [kodulehekül.](#)
5. Transparency International [kodulehekül.](#)
6. Danish Business Authority (2013): [Corporate Social Responsibility and Reporting in Denmark: Impact of the third year subject to the legal requirements for reporting on CSR in the Danish Financial Statements Act](#)
7. Equal Innovation Consulting (2016): [India's CSR: Taking Single's Instead of Hitting Sixes](#)
8. ÜRO: [United Nations Global Compact](#)
9. Cecilia Tortajada (2016): [Nongovernmental Organisations and Influence on Public Policy](#)
10. UK Small Business Consortium (2006): [Better Business Journey](#)
11. P. Nunnenkamp (2008): [Aid Effectiveness: the Myth of NGO Superiority](#)
12. European Parliament (2016): [Democratic accountability and budgetary control of non-governmental organisations funded by the EU budget](#)
13. Government of the Netherlands: [Putting Corporate Social Responsibility \(CSR\) into Practice](#)
14. Corporate Knights: [2017 Global 100 Most Sustainable Corporations](#)
15. Hea Kodaniku infovõrk (2016): [Eesti heategevuses oli rekordaasta](#)
16. Siseministeeriumi [kodulehekül.](#)
17. USAID (2017): [2016 vabaühenduste elujõulisuse indeks – Eesti](#)
18. [Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/95/EL](#), 22. oktoober 2014, millega muudetakse direktiivi 2013/34/EL seoses mitmekeisust käsitleva teabe ja muu kui finants teabe avalikustamisega teatavate suuretevõtjate ja kontsernide poolt